

DOI: doi.org/10.21272/shaj.2024.i43.p.33

TATIANA.ASHCHAULOVA

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University (Ukraine)

FAMOUS GRADUATES AND TEACHERS OF HLUKHIV TEACHING INSTITUTE (1943-1991)

Abstract. *The article examines prominent personalities who studied and worked at the Hlukhiv Teacher's Institute. Their biographical data and scientific achievements were analyzed. The significant contribution of graduates and teachers of the Hlukhiv Teachers' Institute to the development of education, pedagogy and culture of Ukraine is described. Their impact on education reforms, pedagogical methods, teaching methods, scientific research, cultural life, etc. is also determined. Special attention is paid to the importance of the participation of graduates and teachers in the formation of the national education system, the preservation of the cultural heritage of the state and public activities. Having analyzed the important contribution of the actors, it is possible to affirm their important role in the functioning of the institute, as an important center for the training of pedagogical personnel and its contribution to the development of the intellectual elite of Ukraine.*

The Hlukhiv Teacher's Institute was founded back in 1874. And even then he played an important role in the training of teaching staff. Both then and now, the educational institution is a center of education and culture, which produces specialists who make a significant contribution to the development of education, science and culture. It is worth noting the fact that among the graduates of the institute there are not only teachers, but also scientists, actors, writers, cultural figures and politicians. It was these people who were able to shape the educational system and influenced the formation of the Ukrainian intelligentsia and beyond. Analysis of biographical data and other sources allows us to find out in more detail the fact that this type of educational institution raised and trained a generation of innovators. After all, graduates and future teachers became the personification of the novelty and traditions of education, because they studied in the atmosphere of innovative methods. Therefore, this article aims to outline the outstanding personalities of the institute, who significantly influenced the formation of the educational field and not only that.

The sources of the research topic are presented in the State Archive of the Sumy Region, the archive of the Hlukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko. These are mostly memories of high school students (M. Vasylenko) and teachers. An important place in this topic is occupied by biographies of pedagogical workers, their resumes, autobiographies, letters of praise, etc.

It is worth starting with outstanding teachers, the majority of whom became rectors of the institute. Namely, Dmytro Mykhailovych Haran. A well-known teacher and leader. He devoted most of his life to pedagogy, namely teaching such subjects as history in various educational institutions (Kurok, 2019). He also worked as a teacher, was the director of the institute (1938-1941; 1943-1945).

Therefore, the Hlukhiv Teachers' Institute played one of the main roles in the formation of Ukrainian national consciousness. Teachers and students of this institution became active participants in cultural and social life, contributing to the development of Ukrainian statehood. The institute produced not only teachers, but also talented artists, writers, scientists and public figures who left a significant mark in the history of Ukraine.

Keywords: *graduate, teacher, elite, collective portrait, proposography, pedagogy, public figure, pedagogy, Hlukhiv Teachers' Institute, Hlukhiv National Pedagogical University.*

Citation. Ashchaulova T.A. Famous graduates and teachers of Hlukhiv teaching institute (1943-1991). *Sumskyi istoryko-arkhivnyy zhurnal* [Sumy historical and archival journal]. №XLIII. 2024. Pp.33-43. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2024.i43.p.33

АЩАУЛОВА Т.А.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (Україна)

ВІДОМІ ВИПУСКНИКИ ТА ВИКЛАДАЧІ ГЛУХІВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІСТИТУТУ (1943-1991)

Анотація. У статті розглянуто визначних особистостей, які навчалися та працювали у Глухівському учительському інституті. Проаналізовано їх біографічні дані та наукові здобутки. Описано вагомий внесок випускників та викладачів Глухівського учительського інституту у розвиток освіти, педагогіки та культури України. Також визначено їх вплив на реформи освіти, педагогічні методики, методики викладання, наукові дослідження, культурне життя тощо. Особливу увагу приділено значенню участі випускників та викладачів у становленні саме, національної системи освіти, збереженні культурної спадщини держави та громадської діяльності. Проаналізувавши вагомий внесок діячів можна стверджувати про їх важливу роль у функціонуванні інституту, як важливого центру підготовки педагогічних кадрів та його внесок на розвиток інтелектуальної еліти України.

Ключові слова: випускник, викладач, еліта, колективний портрет, пропосографія, педагогіка, громадський діяч, педагогіка, Глухівський учительський інститут, Глухівський національний педагогічний університет.

Цитування. Ащатулова Т.А. Відомі випускники та викладачі Глухівського учительського іституту (1943-1991) // Сумський історико-архівний журнал. №XLIII. 2024. С.33-43. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2024.i43.p.33

Глухівський учительський інститут був заснований ще у 1874 році. І вже тоді відігравав важливу роль для підготовки педагогічних кадрів. Як тоді, так і зараз навчальний заклад є осередком освіти та культури, що випускає фахівців, які роблять значний внесок у розвиток освіти, науки та культури. Варто зазначити той факт, що серед випускників інституту є не лише педагоги, а і науковці, актори, письменники діячі культури та політики. Саме ці люди мали змогу формувати освітню систему та впливали на становлення української інтелігенції і не тільки. Аналіз біографічних даних та інших джерел дає нам змогу детальніше з'ясувати то факт, як навчальний заклад такого типу виховував та навчав покоління новаторів. Адже випускники та майбутні педагоги стали уособленням новизни та традицій освіти, бо навчалися у атмосфері новаторських методик. Тому дана стаття має на меті окреслення видатних особистостей інституту, які значно вплинули на формування освітньої галузі і не тільки.

Досліджували тематику Глухівського учительського інституту такі науковці як: В. Белашов (Белашов, 1994; Белашов, 1996; Белашов, 2005; Белашов, 2014; Белашов, 2019), А. Гриценко (Гриценко, 2022а; Гриценко, 2022b; Гриценко, 2022с; Гриценко, 2023а; Гриценко, 2023b; Гриценко, 2023с; Гриценко, 2023d; Курок, 2020), Л. Задорожна (Задорожна, 1999; Задорожна, 2000), В. Заїка (Белашов, 1994; Заїка, 2013), С. Зозуля (Зозуля, 2002), В. Крижанівський (Крижанівський, 2017а; Крижанівський, 2017b; Крижанівський, 2018а; Крижанівський, 2018b), О. Курок (Курок, 2007; Курок, 2019; Курок, 2020; Курок, 2022; Курок, 2023а; Курок, 2023b; Курок, 2024), І. Мошик (Мошик, 2008; Мошик, 2010; Мошик, 2012), Г. Сапітон (Сапитон, 1949), та ін.

Джерела дослідної теми представлені у Державному архіві Сумської області, архіві Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Це переважно спогади гімназистів (М. Василенко) та викладачів. Важливе місце з даної теми займають біографії педагогічних працівників їх резюме, автобіографії, листи похвали тощо.

Важливим осередком підготовки випускників та майбутніх викладачів були кафедри навчального закладу. Наприклад, кафедра філології та історії, дисципліни якої вивчали всі студенти. Серед викладачів кафедри особливо виділяється Михайло Адрианович Тростніков. Досвідчений й педагог, філолог і методист, історик. Його наукові праці, присвячені методиці викладання російської мови, були високо оцінені сучасниками. Тростніков був активним учасником наукового життя, публікуючи свої дослідження у провідних педагогічних журналах того часу. За вагомих внесок у розвиток педагогічної науки він був удостоєний премії імені К.Д. Ушинського. Учительський інститут мав чимале значення у формуванні наукової еліти. Серед його випускників були такі видатні особистості, як білоруський поет і публіцист Янка Журба, український мовознавець Расторгуєв Павло, який здобув світове визнання своїми дослідженнями в галузі діалектології, та археолог Іван Абрамов, відомий своїми роботами в галузі археології, етнографії та фольклору. Викладацький склад факультету, безумовно, славився своїм науковим потенціалом. Такі вчені, як Житецький Павло Гнатович та Андрієвський Іван Семенович зробили чималий внесок у розвиток функціонування інституту, сприяючи підвищенню якості підготовки майбутніх викладачів. Їхні наукові дослідження в галузі філології, історії та педагогіки мали значний вплив на формування інтелектуального потенціалу майбутніх випускників.

Також, варто зазначити той факт, що Глухівський інститут відіграв важливу роль у становленні “Просвіти” на Глухівщині. Викладачі та студенти були активними учасниками цього громадського руху. Також важливі наукові дослідження факультету філології та історії проводилися та контролювалися співробітниками кафедр суспільних наук (В.В. Заїка, В.І. Белашов, М.П. Стожок, М.Й. Заремський) та кафедри української мови і літератури (В.А. Каліш, О.М. Семенов, М.П. Гурець та інші). Апогеєм їх спільної праці став розширений пленум наукової ради в 1992 році, який зібрав провідних мовознавців України. Впливовою персоною факультету також був і Володимир Миколайович Куриленко, який успішно захистив кандидатську дисертацію та присвятив себе науковій і педагогічній діяльності. Завдяки своїм талантам як організатора та керівника, він став ректором Глухівського інституту. Наукова спадщина Куриленка є цінним внеском у розвиток української діалектології. Його дослідження сприяли глибокому розумінню носіїв української мови та діалектів. Його організація наукових конференцій, які присвячені діалектології, стимулювали підвищенню інтересу до цієї галузі знань не лише в Україні, а й за її межами. Тому за значний внесок у розвиток освіти та підготовку висококваліфікованих фахівців Куриленка було відзначено державними нагородами.

Катерина Григорівна Соп'яненко працювала на посаді асистента кафедри мов і літератури Глухівського державного педагогічного інституту імені С.М. Сергєєва-Ценського. У 1985–2001 роках обійняла посаду старшого викладача цієї ж кафедри, а з 1990 року обрана старшим викладачем кафедри української мови та літератури. Катерина Григорівна читала курси з методики викладання української мови в початкових класах, сучасної української мови, культури мовлення, виразного читання, дитячої літератури, а також практикуми з виразного читання та основ культури мовлення, методики викладання української літератури та інших дисциплін (Курок, 2024). Вона постійно вдосконалювала методи викладання, адаптуючи лекції та практичні заняття до сучасних підходів у гуманітарних науках і методиках вивчення літератури. Катерина Григорівна

створила низку методичних посібників для студентів, серед яких: “Практикум з виразного читання” (1990), “Вивчення української літератури в середній загальноосвітній школі. Курс лекцій. Частина I” (1999), “Творчий пошук нових форм, методів і засобів вивчення української літератури у сучасній середній загальноосвітній школі. Частина II” (1999). Її праця стала значним внеском у розвиток методики викладання української мови та літератури, а також у підготовку вчителів гуманітарних дисциплін.

Іван Михайлович Ляшко відомий викладач, який створив у Глухівському педагогічному інституті школу лекторів-екскурсоводів, до якої залучали студентів. За 12 років її роботи підготовлено понад 380 екскурсоводів. У 1974 році, до 100-річчя Глухівського педагогічного інституту, була створена вдосконалена експозиція музею. Іван Михайлович також надавав методичну допомогу школам Глухівщини у створенні кабінетів історії та суспільствознавства. Окрім цього, Ляшко брав активну участь у підготовці та виданні багатотомної праці “Історія міст і сіл Української РСР”, зокрема працював над розділом, присвяченим Сумській області. За вагомий внесок у цю роботу в 1975 році його було нагороджено Почесною грамотою Президії Верховної Ради Української РСР.

Свої напрацювання в організації роботи музеїв і створенні кабінетів історії він узагальнив у науково-методичних та науково-практичних публікаціях, а також у газетних статтях. У 1977 році музей історії інституту став єдиним представником України на Всесоюзному конкурсі вузівських музеїв, де здобув третє місце. За успішну діяльність музею Міністр вищої і спеціальної освіти СРСР оголосив І.М. Ляшку подяку. Член комітету Міжнародної ради музеїв і член пошуково-методичної ради В.П. Герасимов високо оцінив якість експозицій музею, їхній зміст та організацію. Загалом музей за час роботи під керівництвом Івана Михайловича відвідало понад 40 тисяч гостей з різних закладів освіти. Також на базі музею діяв народний університет, присвячений збереженню пам’яток історії та культури.

У період 1980–2010-х років на кафедрі історико-філософської школи Глухівського педагогічного інституту почали працювати видатні викладачі, які зробили вагомий внесок у її розвиток. У 1978 році до колективу приєднався 27-річний випускник філософського факультету Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка Мечислав Йосипович Заремський. У 2011 році він захистив дисертацію на здобуття ступеня кандидата філософських наук, а в 2015 році отримав звання доцента. Наступного року до інституту перейшов працювати Валерій Іванович Белашов, випускник історичного факультету Харківського державного університету імені О.М. Горького. У 1982 році до команди приєднався випускник історичного факультету Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка Віктор Володимирович Заїка. Він розпочав свою викладацьку діяльність як асистент, згодом став старшим викладачем кафедри історії. Амбітні викладачі працювали пліч-о-пліч із досвідченими педагогами, ветеранами війни та знаними науковцями. У 1986 році кафедру очолив Леонід Володимирович Гнатюк, він став кандидатом філософських наук і доцентом (Курок, 2024). З 1980 року Леонід Володимирович працював проректором Глухівського педагогічного інституту, а в 1985 році обійняв посаду ректора. У 1990 році він був обраний секретарем Сумського обкому Компартії України. Того ж року розпочався новий етап наукової діяльності Валерія Івановича Белашова, який очолював кафедру у 1990–1992 роках, а також із 1998 по 2011 рік. У цей час кафедру перейменували. У 1990 році вона стала кафедрою суспільних наук, а з 1996 року — кафедрою соціально-економічних дисциплін. У 1992–1994 та 1996–1998 роках завідувачем кафедри був Мечислав Йосипович Заремський, який згодом очолює новостворену кафедру філософії. Завдяки їхній спільній праці кафедра досягла значних успіхів у навчальній та науковій діяльності.

Варто приділити увагу видатним викладачам, які стали ректорами інституту. Дмитро Михайлович Гаран – відомий викладач та керівник. Більшість свого життя присвятив педагогіці, викладав у різних навчальних закладах історію (Курок, 2019). Працював також вчителем, був директором інституту (1938-1941; 1943-1945).

Важливою особистістю інституту став і Григорій Львович Сапітон. Директор та викладач учительського інституту (1947-1952). У спогадах навчального закладу він залишився видатним фізиком, який зробив значний внесок у розвиток освіти у Глухові. Протягом своєї діяльності мав змогу працювати на керівних посадах у Глухівському учительському інституті. Сапітон активно займався науковою роботою, досліджуючи історію інституту. Його раптова смерть перервала плідну педагогічну діяльність.

Наступним знаним викладачем Глухівського інституту, а згодом його ректором (1999-2000) був Микола Петрович Волос. Свій науковий шлях від присвятив математиці. Він є автором низки праць з вищої математики (Курок, 2019; Заїка, 2013). Отримав звання Заслуженого працівника освіти (1999). Волос зробив чималий внесок у розвиток теорії диференціальних рівнянь. Його кандидатська дисертація була присвячена дослідженню асимптотичної поведінки розв'язків нелінійних диференціальних рівнянь, яка згодом набула широкої популярності. Яскравим прикладом його діяльності є пояснення граничних задач для еліптичних рівнянь. Результати його наукового доробку були опубліковані у відомих вітчизняних та зарубіжних журналах. Паралельно з науковою роботою Волос також займався педагогічною діяльністю, готуючи висококваліфікованих математиків.

Ще одним математиком був Михайло Васильович Богданович. Відомий своїми підручниками: “Математика для 1 класу”, “Математика для 2 класу”, “Математика для 3 класу”, “Математика для 4 класу” (Богданович, 2001) тощо. Його перу належить близько 300 різних праць. Має низку нагород, серед яких “Відмінник народної освіти”, медаль А.С. Макаренка, грамота Президії Верховної Ради УРСР (Вашуленко, 2015; Курок, 2019; Крижанівський, 2018).

У Глухівському учительському інституті розвивалася не лише математична галузь. Серед них – природознавство. Відомою викладачкою та представницею цієї галузі стала Галина Василівна Ковальчук. Вона була авторитетною особистістю у галузі педагогіки та природознавства. Маючи науковий ступінь кандидата педагогічних наук, вона постійно вдосконалювала свої методичні навички. Була учасником редакційної колегії журналу “Початкова школа”. Займалась кореспондентською діяльністю в інституті. Досліджувала і популяризувала екологію. Її внесок у розробку концепції екологічної освіти в Україні був дуже значним. Стала автором близько 100 наукових праць: “Методика викладання природознавства”, “Методичні рекомендації з основ екології” тощо. Нагороджена почесною грамотою Міністерства освіти і науки України, мала звання “Відмінник народної освіти УРСР” та “Заслужений працівник освіти” (Курок, 2019; Курок, 2024; Крижанівський, 2018). Галина Василівна Ковальчук була серед перших, хто заклав основи екологічного підходу у викладанні зоології для студентів педагогічних спеціальностей. Її новаторські ідеї сприяли формуванню нового бачення відповідальності кожної людини за сталий розвиток природи. Авторка понад 100 науково-методичних публікацій, вона зробила вагомий внесок у педагогіку, природознавство, екологію та зоологію, створивши низку навчальних посібників. Серед відомих праць Г.В. Ковальчук навчальний посібник “Методика викладання природознавства”, виданий у 1981 та 1990 роках у видавництві “Вища школа”. Ця книга стала цінним джерелом для підготовки майбутніх вчителів початкових класів, оскільки вона пропонувала цілісний підхід до викладання природознавства. У посібнику детально розкрито методику формування природничих понять, організації уроків, екскурсій, позакласної роботи, а також адаптації

навчання до малокомплектних шкіл. Ідеї, висвітлені в цій праці, залишаються актуальними і в сучасній педагогічній практиці. Ще однією значущою працею стала “Зоологія з основами екології”, яка з 1988 року неодноразово перевидавалась у видавництві “Університетська книга”. У цьому посібнику авторка акцентує увагу на екологічних аспектах зоології, описуючи основи біоекології, взаємозв’язки організмів із середовищем існування, вплив абіотичних, біотичних і антропогенних факторів. Окрему увагу приділено питанням охорони тваринного світу, що ілюструється прикладами місцевої фауни. У 1984 році за її участі вийшла “Книга для читання з природознавства. 2 клас”, яка продемонструвала новаторський підхід до інтеграції природничих наук і літератури, відкриваючи нові горизонти у методиці навчання. Протягом понад 20 років (1985–2008) Г.В. Ковальчук очолювала кафедру природничих дисциплін, яка за цей час стала однією з найкращих і найвпливовіших в університеті. Її наукова і педагогічна спадщина стала важливим внеском у розвиток екологічного мислення й педагогіки.

Не менш відомою у цій же галузі науки стала Нарочна Лідія Кирилівна. У навчальному закладі вона мала змогу викладати протягом 1973-1999 років природничі науки та паралельно працювати над підручниками (Курок, 2019; Гирич, 2015; Гриценко, 2022; Белашов, 2003). У її доробку понад 150 праць, серед яких “Природознавство 2; 3 клас”, “Книга для читання з природознавства 2 класу”, “Хрестоматія з природознавства для 2-3 класів” тощо. Має низку нагород: “Відмінник народної освіти УРСР”, “Відмінник народної освіти СРСР”, “Лауреатка Державної премії УРСР”, “Заслужений працівник освіти” тощо.

Ще однією поважною викладачкою інституту була Клавдія Дем’янівна Гончарова. Вона присвятила значну частину свого життя педагогічній діяльності та дослідженню цитології. Після закінчення аспірантури та захисту кандидатської дисертації вона отримала звання доцента кафедри природознавчих дисциплін Глухівського педінституту. Її доробок знайшов відображення, зокрема, у навчальному підручнику “Методика викладання природознавства в початкових класах”.

Працювала у Глухівському інституті й Ганна Іванівна Пявка. У 1959 році вона завершила навчання з відзнакою та здобула кваліфікацію вченого-агронома. Викладала ботаніку. Також проводила лекції з анатомії і морфології рослин, охорони природи, організувала польові практики з ботаніки, займалася створенням гербаріїв рослин, включаючи види Глухівщини, що належать до Червоної книги України. До цієї діяльності активно залучала студентів. Велику увагу Ганна Іванівна приділяла підготовці матеріалів для майбутніх учителів початкових класів. Вона розробляла методичні картки для лабораторних занять, за допомогою яких студенти вивчали навчальні теми і закріплювали знання. Окрім того, організувала заходи екологічного та ботанічного характеру, створювала навчальні стенди з ботаніки для кабінетів. Її виховна робота включала проведення тематичних вечорів та інші заходи. Ганна Іванівна була неодноразово нагороджена грамотами Глухівського педагогічного інституту і Міністерства освіти України за вагомий внесок у педагогічну діяльність.

Кмець Алла Миколаївна свою професійну діяльність розпочала у 1982 році на посаді лаборанта кафедри природознавства Глухівського педагогічного інституту. Згодом обіймала посаду молодшого наукового співробітника, асистента, старшого викладача, заступника декана природничого факультету з навчально-виховної роботи. Протягом кар’єри Алла Миколаївна читала цікаві лекції та проводила практичні заняття з зоології, а з 1994 до 2024 року викладала методику навчання біології та природознавства. Активно вивчала сучасні підходи до викладання природничих наук, особливо інноваційні технології у навчанні біології, що знайшло відображення у її численних публікаціях у фахових виданнях і навчально-методичних посібниках. Вона також займалася

організацією круглих столів і семінарів для педагогів, брала участь у екологічних заходах і проводила заняття на підготовчих курсах для майбутніх абітурієнтів (Курок, 2024). Останніми роками опікувалася навчальним кабінетом біології, забезпечуючи його обладнанням і проводячи заняття як для студентів, так і для школярів. Її багаторічна діяльність була відзначена нагородою “Відмінник освіти України” (2004) і Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України (2007).

Також серед викладачів закладу було чимало видатних педагогів. Одним із них став Олексій Петрович Романов. Професор став одним з провідних дослідників галузі позашкільної освіти. Його праці, зробили вагомий внесок у розвиток теорії та практики педагогіки та у роботу дитячих шкільних клубів. Результати його досліджень широко застосовуються в освітній практиці. Його відомими працями стали “Педагогічні аспекти клубної роботи в теорії і практиці А.С. Макаренка” тощо. (Курок, 2019; Крижанівський, 2017; Зінченко, 2023).

Випускниками інституту були відомі письменники і поети. Одним із них був Олексій Овсійович Палажченко. Автор віршованих збірок “Путівляночка”, “На полі честі” тощо. Досвідчений журналіст, мав змогу працював у таких виданнях, як “Радянська Україна” та “Шлях соціалізму”. Паралельно з журналістською діяльністю займався педагогічною роботою, викладав українську мову та літературу, займав посади в Міністерстві освіти УРСР (Курок, 2019; Заїка, 2013). Навчався тут і майбутній поет, Павло Ключина, у житті Павло Юхимович Ключник. Талановитий літератор, творчий доробок якого охоплює і поезію, прозу, журналістику та педагогіку. З 1955 року – член Спілки письменників України. Творчість Ключини відзнялась поміж інших гостротою сатири, певною дотепністю та глибиною соціального аналізу. Його байки “Лев, Осел та Заєць”, вже стали класикою української літератури і актуальні сьогодні. Письменник співпрацював з журналом “Перець” (Курок, 2019; Дорошенко, 1990).

Відомим українським мовознавцем і випускником Глухівського інституту 1961 року став Микола Самійлович Вашуленко. Методист початкової освіти. Автор та співавтор підручників з української мови для 2-4 класів. Спеціалізувався на розробці навчальних програм і методик викладання рідної мови. Автор низки відомих праць: “Орфоепія та орфографія 1-3 класи”, “Методика навчання української мови” тощо (Березівська, 2005; Курок, 2019).

Продовжуючи славні традиції своїх попередників, відомими викладачами славилась і кафедра фізичного виховання. До Глухівського педагогічного інституту у 1970-х роках прийшло нове покоління талановитих викладачів фізичної культури. Серед них були Дмитро Павленко, Ірина Колтакова, Володимир Шпак та інші, які не тільки підтримували високий рівень підготовки студентів, але й активно розвивали нові напрямки фізичного виховання, зокрема, біатлон. Також відомими стали Андрій Михайлович Бор зробив значний внесок у розвиток фізичної культури в Глухівському педагогічному інституті. Будучи досвідченим тренером з лижних гонок, він тренував команду інституту, яка кілька років поспіль перемагала на республіканських змаганнях. Однак через проблеми зі здоров'ям Бор був змушений залишити посаду завідувача кафедри фізичного виховання. Його місце зайняв Олександр Іванович Курок, який продовжив розвивати спортивні традиції інституту і досяг значних успіхів у підготовці спортсменів. Під керівництвом Курка команда інституту неодноразово ставала призером обласних і республіканських змагань з різних видів спорту (Курок, 2024).

У другій половині 1980-х – на початку 1990-х років відбулися значні зміни у складі кафедри фізичного виховання. Досвідчені педагоги доповнили команду викладачів, що сформувалася раніше. Випускники Сумського державного педагогічного інституту імені А.С. Макаренка Олександр Кузнецов, Алла Слободюк

(Шолудько) та Зоя Кравченко також стали частиною колективу кафедри, привнесуть нові ідеї та підходи у навчальний процес (Курок, 2019).

Майстром своєї справи був Микола Іванович Сегеда. Він став одним з провідних українських вчених у галузі технічних наук. Його наукові дослідження були зосереджені на розробці нових методів контролю якості дротяних резисторів та інших електронних компонентів. Він розробив оригінальні методики, засновані на використанні ультразвукових коливань та електричних вимірювань. Результати його досліджень були опубліковані у провідних вітчизняних та зарубіжних наукових журналах, а також стали запатентовані. Микола Іванович брав участь у роботі наукових конференцій та симпозіумів, де і були представлені результати його досліджень. Наукові розробки викладача інституту знайшли широке застосування в електронній промисловості та сприяли підвищенню якості вітчизняної електроніки. Не менш відомим колегою Сегеди був Анатолій Сергійович Коваленко, випускник Магнітогорського гірничо-металургійного інституту. Він здобув кандидатський ступінь з технічних наук. Маючи значний досвід роботи на металургійному комбінаті, присвятив себе педагогічній діяльності. Став одним із ініціаторів створення факультету загальнотехнічних дисциплін у Глухівському інституті (Курок, 2024).

Михайло Олександрович Тимонін, маючи солідний досвід наукової роботи в галузі технології луб'яних культур, успішно реалізував себе як педагог. Тому останні роки своєї професійної діяльності він присвятив саме викладанню математики та теоретичної механіки у Глухівському педагогічному інституті, передаючи свої знання та досвід молодим поколінням. Євген Іванович Мегем теж зробив значний внесок у розвиток педагогічної освіти у Глухові. Працюючи завідувачем кафедри трудового навчання та креслення, він неодноразово переобирався на цю посаду, демонструючи високий рівень професіоналізму та авторитет серед колег. У 1990 році йому було присвоєно вчене звання доцента, що стало визнанням його наукових досягнень.

Отже, Глухівський учительський інститут відіграв важливу роль у формуванні української національної свідомості. Викладачі та вихованці цього закладу стали активними учасниками культурного та суспільного життя, сприяючи розвитку української державності. Інститут випускав не лише вчителів, а і талановитих митців, письменників, науковців та громадських діячів, які залишили значний слід в історії України.

Література:

- Березівська, 2005 – *Березівська Л.Д.* Вашуленко Микола Самійлович // Енциклопедія сучасної України. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. Т. 4: В-Вог. 700 с.
- Белашов, 1994 - *Белашов В.І., Гурець М.П., Заїка В.В.* Глухівський державний педагогічний інститут (1874–1994 рр.). Суми: Мрія, 1994. 79 с.
- Белашов, 2003 – *Белашов В.І.* Нарочна Лідія Кирилівна // Сумщина в іменах. Енциклопедичний довідник. Суми: Рекламно-видавниче об'єднання “АС-Медіа”, Сумський державний університет, 2003. С. 315.
- Белашов, 2014 – *Белашов В.І.* Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії педагогічного університету імені Олександра Довженка (1874 – 2014 рр.) // Історичні студії історичного прогресу: збірник наукових статей. 2014. Вип. 2. С. 39-51. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/8_0.pdf (дата звернення: 03.10.2024).
- Богданович, 2001 – *Богданович М.В.* Урок математики у початковій школі. Київ: Вища школа, 2001. 160 с.
- Василенко, 2008 – *Василенко М.П.* Спогади. Щоденник. Листування. Київ: Академперіодика, 2008. 720 с.
- Вашуленко, 2015 – *Вашуленко М.С.* Михайло Васильович Богданович. Спогад про нашого вчителя / Методична спадщина М.В. Богдановича: сучасний контекст: матеріали Всеукраїнських педагогічних читань. Київ: Інститут педагогіки, 2015. С. 2.
- Гирич, 2015 – *Гирич Я.М.* Матеріали до біографічного словника “Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952-1991 рр.” (Літери “Д–Г”) // Історичні студії суспільного прогресу. 2015. Вип. 3. С. 100-112.
- Гриценко, 2022а – *Гриценко А.П., Ащанулова Т.А.* Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х –

1900-х роках // Сумський історико-архівний журнал. 2022. № XXXIX. С. 26-32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

Гриценко, 2022b – *Гриценко А.П.* Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990 х роках // Сіверщина в історії України: Зб. наук. пр. Київ, Глухів, 2022. Вип. 15. С. 140-147.

Гриценко, 2022с – *Гриценко А.П., Курок О.І.* До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX-XXI століть // Освіта і наука XXI століття: матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. (м. Глухів, 4 трав. 2022 р.). 2022. С. 48-49.

Гриценко, 2023а – *Гриценко А.П.* Наукова діяльність Миколи Павловича Стожка // Глухівські історико-філософські читання: збірник наукових праць. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 36 – 40. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2909> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

Гриценко, 2023b – *Гриценко А.П.* Некрологи. Пам'яті Віктора Володимировича Заїки // Сіверянський літопис. 2023. № 6. С. 147. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

Гриценко, 2023с – *Гриценко А.П.* Пам'яті Валерія Івановича Белашова (1949–2022) // Сіверянський літопис, 2023. № 3. С. 141-142. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299> (дата звернення: 10.11.2024).

Гриценко, 2023d – *Гриценко А.П.* Пам'яті Григорія Львовича Сапітона (1901–1954) – директора Глухівського учительського інституту // Сіверянський літопис. 2024. № 3 (177). С. 172.

Гриценко, 2024 – *Гриценко А.П., Ащанулова Т.А.* Управлінці Глухівського учительського інституту (1874-1991 рр.) // Історико-красназнич дослідження: традиції та інновації: матеріали VI Міжнародної наукової конференції (Суми, 8 – 9 грудня 2023 р.). У 2-х ч. Ч. 1. Суми: ФОП Цьома С.П., 2024. С. 75-79.

Дем'янівська, 1985 – *Дем'янівська Л.С.* Палажченко Олексій Овсійович // Українська радянська енциклопедія: у 12 т. К.: Головна редакція УРЕ, 1974–1985.

Дорошенко, 1990 – *Дорошенко В.О.* Ключина Павло Юхимович // Українська літературна енциклопедія: В 5 т. К.: Голов. ред. УРЕ ім. М.П. Бажана, 1990. Т. 2: Д-К. С. 492.

Заїка, 2013 – *Заїка В.В.* Глухівський вчительський інститут в системі освітництва північно-східної України другої половини XIX – початку XX ст. // Сумська старовина. 2013. № XLI–XLII. С. 45–53.

Зінченко, 2023 – *Зінченко В.П.* Романов Олексій Петрович // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс]. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. URL: <https://esu.com.ua/article-880842> (дата звернення: 10.11.2024).

Кириченко, 1924 – *Кириченко А.В.* До історії Глухівського педінституту (1874-1924). Глухів, 1924. 70 с.

Крижанівський, 2017 – *Крижанівський В.М.* Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914 рр.) // Сіверщина в історії України: Збірник наукових праць. Київ, Глухів, 2017. Вип. 10. С. 310-312.

Крижанівський, 2018а – *Крижанівський В.М.* Матеріали до біографічного словника “Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924 – 1941 рр.” // Історичні студії суспільного прогресу. Глухів, 2018. Вип. 6. С. 112-147.

Крижанівський, 2018b – *Крижанівський В.М.* Соціальний та професійний портрет викладачів Глухівського учительського інституту (1874 – 1917 рр.) // Сіверщина в історії України. Київ – Глухів, 2018. Вип. 11. С. 245-249.

Курок, 2007 – *Курок О.І.* Духовні світочі Глухівського освітянства // Сіверщина в контексті історії України: збірник наукових праць. Суми, 2007. С. 159-160.

Курок, 2019 – *Курок О.І.* Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874-2019). Суми: ПВП “Видавничий будинок “Еллада”, 2019. 196 с.

Курок, 2020 – *Курок О.І., Гриценко А.П.* Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках // Сіверщина в історії України. Зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК, 2020. С. 233-237.

Курок, 2022 – *Курок О.І.* Григорій Львович Сапітон (1901 – 1954): біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.

Курок, 2023а – *Курок О.І.* Валерій Іванович Белашов (1949 – 2022): біобібліогр. покажчик. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1959> (дата звернення: 10.11.2023).

Курок, 2023b – *Курок О.І.* Віктор Володимирович Заїка (1957-2020): біобібліогр. покажчик. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1957> (дата звернення: 11. 04. 2024 р.).

Курок, 2024 – *Курок О.І.* Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку: монографія. Глухів. 2024. 626 с.

References

Berezivska, 2005 – *Berezivska L.D.* Vashulenko Mykola Samiilovychx [Mykola Samylovych Vasulenko] / Entsiklopediia suchasnoi Ukrainy. K.: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2005. T. 4: V-Voh. 700 s. [in Ukrainian]

- Bielashov, 1994 – *Bielashov V.I., Hurets M.P., Zaika V.V.* Hlukhivskiy derzhavnyi pedahohichnyi instytut (1874-1994 rr.) [Glukhiv State Pedagogical Institute (1874-1994)]. Sumy: Mriia, 1994. 79 s. [in Ukrainian]
- Bielashov, 2003 – *Belashov V.I.* Narochna Lidiia Kyrylivna [Narochna Lidia Kyrylovna] // Sumshchyna v imenakh. Entsyklopedychnyi dovidnyk. Sumy: Reklamno-vydavnyche obiednannia «AS-Media», Sumskiy derzhavnyi universytet, 2003. S. 315 [in Ukrainian]
- Bielashov, 2014 – *Bielashov V.I.* Istoriohrafichna tradytsiia ta dzherelna baza vyvchennia istorii pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka (1874-2014 rr.) [Historiographic tradition and source base for studying the history of the Oleksandr Dovzhenko Pedagogical University (1874-2014)] // Istorychni studii istorychnoho prohresu: zbirnyk naukovykh statei. 2014. Vyp. 2. S. 39-51. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/8_0.pdf (data zvernennia: 03.10.2024). [in Ukrainian]
- Bohdanovych, 2001 – *Bohdanovych M.V.* Urok matematyky u pochatkovii shkoli [Elementary school math lesson]. Kyiv, Vyshcha shkola, 2001 [in Ukrainian]
- Vasylenko, 2008 – *Vasylenko M.P.* Spohady. Shchodennyk. Lystuvannia [Memories. Diary. Correspondence]. Kyiv: Akadempriodyka, 2008. 720 s. [in Ukrainian]
- Vashulenko, 2015 – *Vashulenko M.S.* Mykhailo Vasylovych Bohdanovych. Spohad pro nashoho vchytelia [Mykhailo Vasilyevich Bogdanovich. A memory of our teacher] // Metodychna spadshchyna M.V. Bohdanovycha: suchasnyi kontekst: materialy Vseukrainskykh pedahohichnykh chytan. Kyiv: Instytut pedahohiky, 2015. S. 2 [in Ukrainian]
- Hyrch, 2015 – *Hyrch Ya.M.* Materialy do bihrafichnoho slovnyka «Naukovo-pedahohichni pratsivnyky Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka, 1952-1991 rr.» (Litery «D-I») [Materials for the biographical dictionary “Scientific and pedagogical workers of the Glukhiv National Pedagogical University named after O. Dovzhenko, 1952-1991” (Letters “D-I”)] // Istorychni studii suspilnoho prohresu. 2015. Vyp. 3. S. 100-112. [in Ukrainian]
- Hrytsenko, 2022a – *Hrytsenko A.P., Ashchaulova T.A.* Porivnialna kharakterystyka sotsialnoho statusu ta rivnia zhyttia vykladachiv Hlukhivskoi cholovichoii himnazii ta Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu v 1870-kh – 1900-kh rokakh [Comparative characteristics of the social status and standard of living of teachers of the Glukhiv Men’s Gymnasium and the Glukhiv Teachers’ Institute in the 1870s – 1900s] // Sumskiy istoryko-arkhivnyi zhurnal. 2022. № XXXIX. S. 26-32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (data zvernennia: 11.04.2024). [in Ukrainian]
- Hrytsenko, 2022b – *Hrytsenko A.P.* Rozvytok Hlukhivskoho pedahohichnoho instytutu u 1990 kh rokakh [Development of the Glukhiv Pedagogical Institute in the 1990s] // Sivershchyna v istorii Ukrainy: Zb. nauk. pr. Kyiv, Hlukhiv, 2022. Vyp. 15. S. 140-147. [in Ukrainian]
- Hrytsenko, 2022c – *Hrytsenko A.P., Kurok O.I.* Do pytannia periodyzatsii istorii Hlukhivskoho derzhavnogo pedahohichnoho instytutu na rubezhi XX-XXI stolit [On the issue of periodization of the history of the Glukhiv State Pedagogical Institute at the turn of the 20th and 21st centuries] // Osvita i nauka XXI stolittia: materialy zvitnoi nauk.-prakt. konf. vykladachiv. (m. Hlukhiv, 4 trav. 2022 r.). 2022. S. 48-49. [in Ukrainian]
- Hrytsenko, 2023a – *Hrytsenko A.P.* Naukova diialnist Mykoly Pavlovycha Stozhka [Scientific activities of Mykola Pavlovich Stozhko] // Hlukhivski istoryko-filosofski chytannia: zbirnyk naukovykh prats. Hlukhiv: Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. O. Dovzhenka, 2024. Vyp. 2. S. 36 – 40. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2909> (data zvernennia: 11. 04. 2024 r.). [in Ukrainian]
- Hrytsenko, 2023b – *Hrytsenko A.P.* Nekrolohy. Pamiati Viktora Volodymyrovycha Zaiky [Obituaries. In memory of Viktor Volodymyrovych Zaika] // Siverianskyi litopys. 2023. № 6. S. 147. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356> (data zvernennia: 11. 04. 2024 r.) [in Ukrainian]
- Hrytsenko, 2023c – *Hrytsenko A.P.* Pamiati Valerii Ivanovycha Bielashova (1949-2022) [In memory of Valery Ivanovich Belashov (1949-2022)] // Siverianskyi litopys. 2023. № 3. S. 141-142. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299> (data zvernennia: 10.11.2023). [in Ukrainian]
- Hrytsenko, 2023d – *Hrytsenko A.P.* Pamiati Hryhoriia Lvovycha Sapitona (1901-1954) – dyrektora Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu [In memory of Hryhoriy Lvovich Sapiton (1901-1954) – director of the Glukhiv Teachers’ Institute] // Siverianskyi litopys. 2024. № 3 (177). S. 172. [in Ukrainian]
- Hrytsenko, 2024 – *Hrytsenko A.P., Ashchaulova T.A.* Upravlintsi Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu (1874-1991 rr.) [Directors of the Glukhiv Teachers’ Institute (1874-1991)] // Istoryko-kraieznavchi doslidzhennia: tradytsii ta innovatsii: materialy VI Mizhnarodnoi naukovoii konferentsii (Sumy, 8 – 9 hrudnia 2023 r.). U 2-kh ch. Ch. 1. Sumy: FOP Tsoma S.P., 2024. S. 75-79. [in Ukrainian]
- Demianivska, 1985 – *Demianivska L.S.* Palazhchenko Oleksii Ovsiiiovych [Palazhchenko Oleksii Ovsiiiovych] // Ukrainska radianska entsyklopediia: u 12 t. K.: Holovna redaktsiia URE, 1974–1985. [in Ukrainian]
- Doroshenko, 1990 – *Doroshenko V.O.* Kliuchyna Pavlo Yukhymovych [Kliuchyna Pavlo Yukhymovych] // Ukrainska literaturna entsyklopediia: V 5 t. K.: Holov. red. URE im. M.P. Bazhana, 1990. T. 2: D-K. S 492 [in Ukrainian]
- Zaika, 2013 – *Zaika V.V.* Hlukhivskiy vchytelskyi instytut v systemi osvitytstva pivnichno-skhidnoi Ukrainy druhoi polovyny XIX – pochatku XX st. [Glukhiv Teachers’ Institute in the education system of northeastern Ukraine in the second half of the 19th – early 20th centuries] Sumska starovyna. 2013. № XLI-XLII. S. 45–53 [in Ukrainian]

Zinchenko, 2023 – *Zinchenko V.P.* Romanov Oleksii Petrovych [Romanov Oleksii Petrovych] // Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Elektronnyi resurs]. K.: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2023. URL: <https://esu.com.ua/article-880842> [in Ukrainian]

Kyrychenko, 1924 – *Kyrychenko A.V.* Do istorii Hlukhivskoho pedinstytutu (1874-1924) [To the history of the Glukhiv Pedagogical Institute (1874-1924).] Hlukhiv, 1924. 70 s. [in Ukrainian]

Kryzhanivskiy, 2017b – *Kryzhanivskiy V.M.* Istoriia v systemi navchalnykh dystsyplin Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu (1874-1914 rr.) [History in the system of academic disciplines of the Glukhiv Teachers' Institute (1874-1914)] // Siversshchyna v istorii Ukrainy: Zbirnyk naukovykh prats. Kyiv, Hlukhiv, 2017. Vyp. 10. S. 310-312 [in Ukrainian]

Kryzhanivskiy, 2018a – *Kryzhanivskiy V.M.* Materialy do biohrafichnoho slovnyka «Naukovo-pedahohichni pratsivnyky Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka, 1924-1941 rr.» [Materials for the biographical dictionary “Scientific and pedagogical workers of the Glukhiv National Pedagogical University named after O. Dovzhenko, 1924-1941”] // Istorychni studii suspilnoho prohresu. Hlukhiv, 2018. Vyp. 6. S. 112 – 147 [in Ukrainian]

Kryzhanivskiy, 2018b – *Kryzhanivskiy V.M.* Sotsialnyi ta profesiyni portret vykladachiv Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu (1874-1917 rr.) [Social and professional portrait of teachers of the Glukhiv Teachers' Institute (1874-1917)] // Siversshchyna v istorii Ukrainy. Kyiv–Hlukhiv, 2018. Vyp. 11. S. 245 – 249 [in Ukrainian]

Kurok, 2007 – *Kurok O.I.* Dukhovni svitochi Hlukhivskoho osvitanstva [Spiritual luminaries of the Glukhiv educational system] // Siversshchyna v konteksti istorii Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats. Sumy, 2007. S. 159 – 160. s. [in Ukrainian]

Kurok, 2019 – *Kurok O.I.* Almanakh universytetskoï slavy. Hlukhivskiy natsionalnyi pedahohichnyy universytet imeni Oleksandra Dovzhenka (1874-2019) [Almanac of University Glory. Oleksandr Dovzhenko Glukhiv National Pedagogical University (1874-2019)]. Sumy: PVP “Vydavnychiy budynok «Ellada», 2019. 196 s. [in Ukrainian]

Kurok, 2020 – *Kurok O.I., Hrytsenko A.P.* Dosvid formuvannia profesiinoï kompetentnosti maibutnykh uchyteliv istorii u Hlukhivskomu uchytelskomu instytutu u 1874-1917 rokakh [Experience in forming professional competence of future history teachers at the Glukhiv Teachers' Institute in 1874-1917] // Siversshchyna v istorii Ukrainy. Zb. naukovykh prats. Vyp. 13. Kyiv–Hlukhiv: Tsentr pamiatkoznavstva NAN Ukrainy i UTOPIK, 2020. S. 233 – 237 [in Ukrainian]

Kurok, 2022 – *Kurok O.I.* Hryhorii Lvovych Sapiton (1901-1954): biobibliohr. pokazhchyk do 70-richchia vid dnia smerti [Hryhorii Lvovych Sapiton (1901-1954): biobibliogr. index to the 70th anniversary of his death]. Hlukhiv: HNPU im. O. Dovzhenka, 2024. 48 s. [in Ukrainian]

Kurok, 2023a – *Kurok O.I.* Valerii Ivanovych Bielashov (1949-2022): biobibliohr. Pokazhchyk [Valery Ivanovich Belashov (1949-2022): biobibliogr. index]. Hlukhiv: HNPU im. O. Dovzhenka, 2023. 68 s. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1959> (data zvernennia: 10.11.2023) [in Ukrainian]

Kurok, 2023b – *Kurok O.I.* Viktor Volodymyrovych Zaika (1957-2020): biobibliohr. Pokazhchyk [Viktor Volodymyrovych Zaika (1957-2020): biobibliographic index]. Hlukhiv: HNPU im. O. Dovzhenka, 2023. 60 s. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1957> (data zvernennia: 11.04.2024 r.) [in Ukrainian]

Kurok, 2024 – *Kurok O.I.* Hlukhivskyy natsionalnyy pedahohichnyy universytet imeni Oleksandra Dovzhenka: 150 rokiv rozvytku: monohrafiya [Glukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko: 150 years of development: monograph]. Hlukhiv. 2024. 626 s. [in Ukrainian]

Отримано 12.11.2024

Отримано в доопрацьованому вигляді 27.11.2024

Прийнято до друку 01.12.2024

Submitted 12.11.2024

Received in received form 27.11.2024

Accepted for publication 01.12.2024